

EL POBLAMENT LITORAL MARÍ

LLUÍS DEL CERRO

És menester, abans de començar una exposició més en detall del tema d'aquesta conferència (a la que jo preferiria anomenar xerrada), el definir aquesta limitació geogràfica que representa la paraula «litoral».

Qui més qui menys, té una concepció pròpia de l'àrea geogràfica implicada en el terme litoral. Hi ha qui considera, com alguns pescadors, que aquesta arriba o, més correctament, està compresa entre la zona miglitoral o el lloc on trenquen les ones i la fondària a partir de la qual ja hi pot anar amb la barca. Bé, deixant-nos de definicions més o menys particulars, dintre del contexte d'aquesta xerrada tractarem els organismes considerats des de la zona miglitoral fins a la fondària de 50 metres. Aquesta fondària és la que actualment defineix la Marina com a zona límit de l'àrea litoral. En ella no hi poden feinejar els bastiments que en les nostres costes coneixem com els quillats i que són els que es dediquen a la pesca de ròssec amb l'art de bou.

Malauradament, el meu coneixement d'aquesta franja de la costa només pot fer-se extensible a la inclosa dintre de la Catalunya actual, és a dir, des de Port Bou fins a les Cases d'Alcanar.

Catalunya, dintre dels límits abans esmentats, té aproximadament 300 quilòmetres de costa i un variat relleu terrestre fronterer amb el mar. No crec que s'escaigui dins l'àmbit d'aquesta xerrada el fer una descripció exhaustiva de les característiques orogràfiques de la costa catalana puix tots els assistents deuen conèixer-les fins i tot millor que jo. Tant sols insinuarem la composició de la costa catalana.

Si ens imaginem que emprenem un viatge a vol d'ocell començant a Port Bou veuríem una cosa semblant a això: En enlairar-nos seguint la costa veuríem sota els nostres peus una costa rocosa, d'escassa vegetació. Estem als estreps pirinencs i a tota la zona d'influència del Cap de Creus. Aquesta és una zona en la que predominen les roques que arriben fins a la riba del

mar, malgrat d'algunes cales, la majoria també rocoses, fins arribar a Roses. Ací hi ha la primera discontinuïtat amb la gran badia sorrenca i d'aigües somes. Després arribem a l'Escala on comencen de nou les roques fins arran de mar i que acaben en arribar a l'Estartit. De nou una platja llarga (la de l'Estartit i Pals) fins arribar a les roques.

La costa segueix així amb curtes interrupcions fins a Blanes, on podem donar per finalitzada la Costa Brava. Entremig, només hem trobat alguns llocs sorrenca o cales de roca per Palamós, Sant Feliu de Guíxols i d'altres viles costaneres.

Les comarques que ara trobem vers el sud (el Maresme, el Barcelonès i el Baix Llobregat) tenen com a característica comuna la major abundància de les platges sorrenques sobre la costa de roca. Tant sols alguns petits estreps de la serralada litoral sense gaire importància arriben fins a la costa de mar, com és el cas de la zona entre Sant Pol i Calella i les «roques blanques» entre Canet i Sant Pol.

La propera discontinuïtat important la trobem en la comarca del Garraf on aquest massís característic per sa naturalesa càrstica i els penyasegats arran de mar el fan inconfusible.

Des d'ací fins a les Cases d'Alcanar la costa alterna les platges de sorra amb els petits estreps de les serralades litorals que arriben fins a la riba del mar, com és el cas d'Altafulla, Salou i l'Ametlla de Mar (la Cala per als seus habitants) ja en la part més al sud de la costa de la Catalunya actual.

Des del meu punt de vista molt particular, hi ha una cosa molt a tenir en compte del relleu de la costa catalana. Són els rius i llur influència, de moment des de la vessant de la geografia, en la costa.

Si ens fixem per un moment en els llocs que hem anat visitant en aquest viatge imaginari, les parts més importants com a zones de platja de sorra estan situades en

llocs on hi ha rius enguany més o menys importants. He dit *enguany* perquè tots sabem que, malgrat la necessitat que té l'home de les centrals hidroelèctriques, tots patim també les conseqüències de les rescloses en els nostres rius.

Tornant a fer una ràpida visió dels llocs per on hem passat, però aquest cop parant només atenció en les amples badies de les nostres costes veurem el següent: La primera gran badia que hem trobat al nostre pas és la de Roses, a la qual hi desemboquen, com a més importants, els rius Muga i el Fluvià. No cal esmentar la importantíssima zona dels aiguamolls.

Més al sud, dintre de la gran platja de l'Estartit i de Pals hi ha un altre riu que té la seva importància: el Ter.

En la comarca de la Selva hi tenim la Tordera que si bé no ha format una platja tan important com els esmentats fins ara sí que ha donat lloc a una petita zona d'influència caracteritzada per les aigües somes i de fondària variable segons les èpoques de l'any (pluges o sequeres).

El Llobregat és el proper riu que ens trobem més al sud. Tampoc no és pas gaire important enguany, però encara podem considerar el seu delta com a interessant.

D'altres rius d'aquest estil millor no comentar-ne cap més perquè també qui més qui menys coneix l'estat d'alguns, com n'és un clar exemple el riu Foix, avui convertit en una trista torrentera.

El més gran i important el trobem ara. És, naturalment, l'Ebre, amb el seu gran delta, tan ric com encisador per a tot naturalista des de tots els punts de vista. La seva importància, ara ho veurem, és molt notable per a la fauna de la zona litoral.

Pel que fa referència al poblament litoral marí, cal dividir-lo en dues parts: la Botànica i la Faunística, malgrat que ambdues estan molt relacionades, principalment perquè la flora marina és part *molt important* per al desenvolupament de la fauna marina. Nogensmenys, haig de reconèixer

públicament el meu desconeixement de la flora marina de les costes de Catalunya puix que per a la meva feina d'ictiologia tant sols les praderies de fanerògames marines mereixen ésser tingudes en compte.

Malgrat tota la importància que, com ja he esmentat, tenen les fanerògames marines per a la vida animal marina cal dir que són relativament poques i petites les zones on s'han desenvolupat aquests vegetals. Cal esmentar, però, que el lloc on sembla que són més abundoses és a tota la zona de la Costa Brava. Desconec també si les característiques físiques i químiques de la zona són millors que d'altres de la costa catalana per tal que es desenvolupin aquests vegetals. Una cosa sí que és segura, i és que la impossibilitat que les barques de ròssec puguin passar relativament prop de la costa fa que aquestes fanerògames s'hagin desenvolupat més o, si més no, s'hagin conservat en un estat semblant a l'original. De tota manera ningú millor que els botànics marins per a respondre a aquesta qüestió. També el fet que els quillats no hagin arrabassat aquestes zones tant riques, no ha estat pas per falta de ganes de pescar-hi, sinó que degut a la naturalesa rocosa del fons els impedeix fer ús de llurs bous, degut al perill d'esbotzar la xarxa amb la important despesa econòmica consegüent.

Des del meu punt de vista, crec sincerament que aquestes zones de fanerògames marines s'han conservat en la Costa Brava en les parts més properes a la costa gràcies, com ja s'ha dit, als esculls que de forma irregular s'escampen per aquella zona. Són importants, com ja tothom deu saber, les praderies de les Illes Medes (Baix Empordà) i els seus voltants, l'àrea del Cap de Begur (Aiguafreda, Aiguablava) i el conegut i envejat, pels pescadors de bou de Blanes, Vol de Tossa, on la vida marina es desenvolupa de forma particularment important tant pel que fa referència a la flora com a la fauna marines.

Tristament pobre en aquests vegetals és la part de costa entre Blanes i Vallcarca, puix que llevat d'algunes clapas que s'han salvat miraculosament dels pescadors incontrolats, gairebé no hi resta res, llevat d'alguns llocs de particular riquesa faunística on encara hi ha alguna clapa de roques com davant de Malgrat de Mar i Llavanelles-Caldetes-Arenys.

Els darrers llocs on encara subsisteixen amb esforços les fanerògames marines és a la comarca del Garraf on, des de Vallcarca fins a Cubelles, hi podem trobar el «Brut Gran» —aquesta riquíssima praderia que, si no ha passat res aquests darrers dies, tenia al voltant de les 30 milles quadrades—. A més a més, tenim unes ramificacions de l'àrea gran que es coneixen com a «Brut Vena» i «Brut de les Coves». Gràcies a aquestes zones encara es pot dir que la comarca del Garraf té, al menys pel que fa referència a la fauna íctica, una relativa importància quant a la diversitat d'espècies.

Davant de les vil·les de Sant Salvador i de Coma-ruga a la comarca del Baix Penedès, encara hi sobreviuen alguns exemplars d'aquest grup botànic que formen una línia estreta i paral·lela a la costa. També ací, els cops que he tingut oportunitat de mostrejar-hi, he pogut constatar la influència positiva que tenen aquestes zones en la diversitat íctica del «Brut de Coma-ruga».

Els pescadors de més al sud també són un xic més «incontrolats» puix que han «esquilat» la totalitat de la zona litoral fins a l'Ametlla de Mar. El mateix es pot dir de la zona del delta de l'Ebre tant per la part nord com per la part sud. Els pescadors d'arts dites «menors» (nanses, tremalls, palangrons, etc.) de la vila de La Cala han estat més afortunats que llurs veïns d'altres viles puix que l'abundància de roques submergides en llur àrea d'influència pesquera més propera ha fet que encara hi subsisteixin algunes zones de fanerògames marines. Això es pot intuir rà-

pidament tant sols donant una ullada qual-sevol dia de subhasta a la llotja de peix d'aquesta vila, on el visitant podrà gaudir d'espècies de peixos típiques de praderies de fanerògames i de fons de roques com són els representants de la família Labridae.

Potser pel que portem vist fins ara, algú s'haurà creat l'opinió que ací s'ha tractat als pescadors, principalment als de ròsec, amb un cert menyspreu o sarcasme. Doncs bé, no és exactament així però s'hi acostà. Malauradament, a Catalunya els pescadors de bou són els més forts dintre de les Confraries de Pescadors i normalment tenen la majoria que, d'altra banda no és pas sempre justa. Això fa que quan la Marina es gira d'esquena a certes decisions, aquests patrons imposin llurs propòsits, cosa que no sempre és la millor per a la generalitat dels Pescadors de la Confraria. El que més relació té amb tot el que hem parlat fins ara de les praderies de fanerògames marines és el fet de respectar les fondàries de menys de 50 metres que esmentàvem al començament. Els pescadors de la costa de llevant entre Blanes i Port Bou sembla que han assimilat millor que llurs col·legues de les costes de més al sud que també és important per a ells mateixos respectar aquestes fondàries i tot el que viu en elles. Com a resultat d'això hi ha peix per a tothom, i dic peix perquè des del punt de vista de l'economia de les Confraries és el que més guanys representa. En l'època de reproducció d'algunes espècies que habiten en les praderies –i el cas més important és el del moll (*Mullus sp.*)– quan la densitat de població de l'espècie s'ha fet realment important els individus surten d'aquesta àrea i viatgen a zones més profundes on poden capturar-los els pescadors de bou, per exemple. Tant sols després de lluitar dos anys ha estat possible que els pescadors de ròsec de Vilanova i la Geltrú respectessin el «Brut Gran» amb la sorprenent troballa, per a ells, que els molls que

ara agafen de fora d'aquest calador tenen, pel cap baix, deu centímetres més que els que pescaven l'any passat.

De totes maneres, la cosa no és pas fàcil i els pescadors d'arts menors de Vilanova vers el sud ho tenen bastant difícil pel que fa a ésser respectats puix que és millor pensar que la Marina no disposa de prous vaixells per a vigilar la zona litoral.

El poblament faunístic litoral marí és veritablement important. No tant per l'abundància –si ho quantifiquem en tones– «d'organismes» animals desembarcats sinó per la diversitat d'espècies del litoral marí català. No cal que entrem ací en estadístiques pesqueres comparant la producció de, per exemple, el Cantàbric i la Mediterrània. Però sí que, sens dubte, sortiríem guanyadors si la mateixa comparació la féssim quant a la varietat d'espècies.

Dintre dels invertebrats d'interès pesquer o, millor, d'interès per a l'home, crec que caldria diferenciar dues categories. D'una banda els que es recolecten «a mà» i d'altra banda els que s'han d'anar a pescar. Dintre de la primera categoria crec que només cal mencionar el Musclo (*Mytilus sp.*), pel qual sembla que els habitants de Catalunya tenen una especial predilecció potser per considerarse un marisc de baix preu. I tan de baix preu perquè tot i que estan protegits per la legislació marítima, els diumengers es llencen a l'aigua tant hivern com estiu a cercar-ne uns quants per a l'arròs dels diumenges, malgrat les indigestions i mals de ventre que sovint produeixen. Les costes catalanes són bastant riques en aquest mol·lusc i malgrat que aquesta gent que acabem d'esmentar no els deixa creixer més de tres centímetres, ells continuen apareixent cada any.

Les espècies d'invertebrats del tipus dels Mol·luscs més importants per a la pesca catalana són, sens dubte, els bivalves i els cefalòpodes. Dintre d'aquests grups hi trobem representants els gèneres *Donax*, *Tapes*, *Cardium* i *Venus* com a més freqüents

dintre dels que pesquen les barques alme-geres. Aquesta pesca és particularment destacable de Blanes cap al sud on, llevat d'alguns punts on el tipus de fons no ho permet, els fons sorrenes i d'aigües calmes són els idonis per a aquesta pesca. Entre els Cefalòpodes litorals cal destacar la sípia (*Sepia officinalis*), el calamar (*Loligo vulgaris*) i el pop roquer (*Octopus vulgaris*). Cadascuna d'aquestes espècies tenen llur època idònia de pesca. Per exemple, la sípia es pesca en grans quantitats durant la Quaresma, principalment amb nanses amb galzeran a dins. Això es fa per tal que la femella de la sípia entri a dintre per a posar els ous. Darrera sempre hi entra algun mascle que també queda dintre del parany. També és ben segur que algú d'entre els assistents ha anat a pescar el calamar a l'estiu, mai lluny de la costa i millor si a sota hi ha praderia de fanerògames marines. Amb llum artificial o ajudat amb la claror de la lluna plena d'estiu sempre se'n agafa un o altre. Aquesta espècie, malgrat que s'agafa durant tot l'any és, com hem dit, particularment abundosa a l'estiu i se'n desembarquen quantitats relativament importants. La darrera espècie de cefalòpode és el pop roquer que els pescadors capturen en quantitats realment impressionants durant els mesos d'octubre i novembre. Abans es capturavem amb catúfols i malgrat que crec que és prohibit fer-ho amb cap altra cosa, els pescadors professionals fan servir llaunes buides d'oli d'automòbil obertes per una banda per a capturar-los. Ens cal mencionar encara dues espècies més de mol·luscs gasteròpodes que són realment importants, perquè es pesquen durant tot l'any i perquè, a més, se'n pesquen en tal quantitat que fins i tot molts dels pescadors ja els consideren com a plaga. Aquesta espècie en concret és *Murex brandaris* o cargol de punxes. L'altra és la corneta (*Trunculariopsis trunculus*) que ni és tan apreciada com l'anterior ni se'n pesca en tanta quantitat. Una espècie que

durant la tardor és realment abundosa es quedava dintre els sac: la margarida llisa (*Nassa variabilis*), malauradament més coneguda com a bígaro i tant freqüent en els bars i restaurants.

Dintre de les espècies de crustacis comercialment importants en la zona litoral hi ha la galera (*Squilla mantis*) com a principal quant a quantitats. Menys abundoses però molt més apreciades són les llagostes (*Palinurus vulgaris*, principalment) i els llamàntols (*Hommarus gammarus*). Aquesta darrera és realment molt apreciada perquè es molt rara. Les galeres es capturen en més abundància cap el delta de l'Ebre que també és una zona molt rica (potser més que cap altra) per al llagostí (*Penaeus kerathurus*). Ambdues es pesquen amb tremall tot i que els quillats de vegades n'agafen quantitats importants quan fan alguna incursió per la zona litoral (prohibida?).

La llagosta entra amb facilitat a les nanses i s'embolica també als tremalls. A les comarques de llevant és una espècie molt freqüent encara que no s'agafi en quantitats extraordinàries. No es pot considerar de cap de les maneres una espècie rara a les nostres costes però sí que és menys freqüent com més al sud, entre d'altres motius perquè li agraden els llocs de roques i, com comentaven al començament, aquestes no abunden a les comarques tarragonines.

El llamàntol és molt menys freqüent i només s'agafa amb els tremalls. Com tot-hom sap, és una espècie extraordinàriament apreciada.

Dintre del grup dels crustacis crec important parlar d'un gènere de Braquiürids, el *Macropipus*, que igualment que el cargol de punxes, els pescadors el consideren com a plaga. L'única diferència és que mentre que el mol·lusc és comercialitzable, el cranc no ho és. A més a més, aquest darrer produeix unes destrosses considerables a les xarxes puix que s'hi queda embolicat

i en intentar desfer-se'n comença a tallar els fils que formen l'art. Més endavant farem esment del perquè aquests dos organismes són considerats com a plaga.

Parlar amb detall dels peixos dintre d'aquesta xerrada seria estendre's massa quant a temps i d'altra banda seria molt poc just, donat que no hem parlat d'altres grups d'organismes que si bé no tenen importància comercial sí que es troben en quantitat i, a més a més, són font d'aliment dels comercials. El que sí farem és donar una ullada a la generalitat dels grups de peixos que poden considerar-se dintre de l'àmbit de la zona litoral.

Dintre de poc, si Déu vol, sortirà publicat el treball «Tots els Peixos de Mar de Catalunya. Ictiofauna del Mar Català. I: Llistat de Cites i Referències» que com diu el títol es un compendi bibliogràfic dels peixos de Catalunya, les Illes i el País Valencià. Només cal donar una ullada a algunes de les espècies per tal d'adonar-se que les seves cites són ja antigues i que posteriorment no s'han tornat a trobar. Això, és realment trist perquè en el 99 % dels casos aquesta desaparició ha estat deguda a una sobrepesca indiscriminada sobre espècies amb una taxa baixa de reproducció. Aquest és el cas, per exemple, de l'esturió al delta de l'Ebre i, en general, de totes les espècies de caràcter estrictament litoral d'elasmobranquis com per exemple *Mustelus mustelus*, *Mustelus asterias* (les mussoles), *Squatina squatina* i *Squatina oculata* (els àngels), etc. Què ha succeït amb aquests peixos? Doncs bé, els mateixos pescadors reconeixen que els han pescat amb massa fal·lera i que no han tingut en compte que es reproduïen sempre en baix nombre. Enguany, dintre dels elasmobranquis es poden donar per desaparegudes de les nostres aigües (les de Catalunya) *Rhinobatus*, *Pteromylaeus bovinus*, *Squatina sp.*, *Gymnura altavela*, i d'altres que no cal citar.

D'altres espècies d'aquest mateix grup

han estat reduïdes a petites poblacions refugiades en llocs que no són llur hàbitat natural, com és el cas de les escrites a la comarca del Garraf, on només se les troba en un calador anomenat «la Babaia» amb fons de còdols i roques. Per exemple, en la comarca de la Selva tenim «el Vol de Tossa» refugi últim de *Myliobatis aquila*, varies espècies d'escrites i també alguna mus-sola. No cal dir que a la zona del Cap de Creus encara hi ha llocs on aquests peixos viuen força bé protegits entre les clapes de sorra que hi ha al voltant dels esculls.

Tornant al cargol de punxes i al cranc que esmentàvem abans, veurem que als llocs on encara hi ha aquestes espècies d'elasmobranquis, típicament consumidors d'invertebrats de closca dura, no hi ha aquests problemes amb els pescadors, mentre que això passa en els llocs on gairebé s'han exterminat aquests elasmobranquis. El que encara no hem aconseguit fer entendre als pescadors és que de cada dues tòtines que agafin en deixin una de nou al mar, puix que diuen que encara que ells ho facin sempre n'hi haurà un altre que vendrà les dues. Conseqüència? Bé, des del meu punt de vista, com sempre molt particular, segueixo creient que sempre en tindran de crancs i de cargols de punxes.

Uns peixos molt característics de la zona litoral i crec que coneguts per gairebé tothom, són els gòbits pertanyents a la família Gobiidae. Hi ha d'altres espècies que són típiques de zones de fons com *Deltentosteus quadrimaculatus* i d'altres clarament pelàgiques com *Aphia minuta*, més coneguda per xanguet. Com a norma general són tots litorals i força abundants i molt freqüents. Més característiques encara de la zona litoral són els representants de la família Gobiidae, potser més coneguts com a xafarroques o xucladits, de la qual no hi ha representants pelàgics ni de fondàries grans. També ho són els de la família Blenniidae amb espècies de mida considerable (fins a 30 centímetres) com *Blen-*

nius gattorugine i només amb una espècie *Blennius ocellaris* que és habitant típic de les fondàries de més de 100 metres.

La família Synghnathidae, de difícil pronunciació, també és molt típica de les zones litorals. En ella hi trobem els tan apreciats per la forma per a «souvenir» com són els cavallets de mar. També els altres representants de la família inclosos en els gèneres *Syngnathus* i *Nerophis*, aquests darrers de maravellosos colors, pertanyen a la zona litoral tot i que, excepte en les zones de praderies de fanerògames marines de la Costa Brava, cada cop són més rars.

A part d'aquestes famílies, si bé n'hi ha d'altres típicament litorals que probablement no són tant conegudes, potser que per tal d'agilitzar una mica la conversa anem a les més comercials que solen ésser les més conegudes per als no especialistes.

La família dels Esparidae és força coneguda perquè la majoria dels seus representants són molt apreciats. Els més coneguts potser són l'orada, el pagell, el pagre, l'oblada i tants d'altres. Són típics habitants de tot arreu de les nostres costes, tant a la zona de roques com a l'alguer, a la sorra i al fons de grasallar. L'orada, per exemple, s'acosta molt a les roques on els pescadors esportius aprofiten per a pescarla emprant un musclo sencer com a esquer, una de les seves viandes preferides. Sardes i espècies afins són típiques d'aquests llocs i acompanyants freqüents de l'escafandrer «per si es trenca alguna garota».

Els Labridae, de bonics colors encara que de no tan bon gust per al paladar, puix

que a part del raó (*Xyrichtys novacula*) les altres espècies són poc apreciades per a menjar. El raó és tant apreciat a Menorca, que fins i tot hi ha palangrers especialitzats només en aquesta espècie. Les donzelles, els tords i els petarcs són prou coneguts de tothom.

La família Serranidae té representants molt coneguts i apreciats per tothom. Els llobarros (*Dicentrarchus labrax* i *D. punctulatus*), el nero o anfòs (*Serranus guaza*) i el dot (*Polyprion americanus*) són alguns dels més famosos exponents. Tot i així, per a qui sigui pescador esportiu potser la seva més gran recompensa després d'un jorn de pesca ha estat la captura d'alguns serrans (*Serranus cabrilla*).

D'altres famílies menys conegudes, però, com la Carangidae amb les sèrvies (*Seriola dumerilii*), palomides (*Lichia amia*) són molt freqüents a les nostres costes. Els bonítols (*Sarda sarda*), verats (*Scomber sp.*) i d'altres espècies de moltes més famílies són típics representants de les aigües litorals.

Després d'aquest curt viatge pel món dels peixos que podria ésser pesat, i per tal d'acabar, només dir que tret d'aquells llocs on els canyons submarins arriben molt a prop de la costa amb al Cap de Creus, Palamós, Blanes i Sitges-Vilanova i la Geltrú, la nostra zona litoral és extensa (particularment al golf de Roses, Tarragona i el delta de l'Ebre) i, sobretot, molt rica quant a diversitat d'espècies, més notablement en i a les rosalies de les praderies de fanerògames marines.